

კონკურენციის პოლიტიკის ევროპული მოდელის ანალიზი

ლია კვარაცხელია

სტუ ასოცირებული პროფესორი

მალხაზ წულაია

სტუ დოქტორანტი

აბსტრაქტი

კონკურენციის შესახებ უცხოეთის ქვეყნების კანონმდებლობათა ანალიზი საშუალებას იძლევა გამოიყოს საბაზრო ურთიერთობების სამართლებრივი რეგულირების ორი ფორმა - ამერიკული და ევროპული. ამერიკული მოდელი ემყარება ბაზარზე არსებული ყველა სამართლებრივი ურთიერთობების კონკურენციულ (ანტიმონოპოლიურ) რეგულირებაზე დაქვემდებარების პრინციპს. ამის მაგალითს წარმოადგენს, აშშ-ში უცხოური ინვესტიციების სამართლებრივი რეგულირება, რომელიც წარმოადგენს აშშ-ში კონკურენციის შესახებ კანონმდებლობის თავისებურებებს, რომელთაგან უმთავრესი არის - ანტიმონოპოლიური რეგულირების მექანიზმის სრულყოფის ხარისხი. კონკურენციული კანონმდებლობის ევროპული მოდელი კი, უპირველეს ყოვლისა მიმართულია მონოპოლიური (დომინირებული) მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების წინააღმდეგ, მონოპოლიებზე ზედამხედველობისა და კონტროლის უზრუნველყოფისაკენ; ნორმები არაკეთილსინდისიერი კონკურენციის შესახებ ევროპულ მოდელში გამოყოფილია ცალკე კანონის რეგულირების სფეროდ. აღნიშნული მოდელი გამოიყენება დიდ ბრიტანეთში, საფრანგეთში და ევროპის რიგ ქვეყნებში, ავსტრალიაში, ახალ ზელანდიაში და სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკაში.¹ წინამდებარე სტატია კი ეხება კონკურენციული პოლიტიკის ევროპულ მოდელს.

საკვანძო სიტყვები: კონკურენცია, კონკურენციის ევროპული მოდელი, კონკურენციის ამერიკული მოდელი.

ANALYSIS OF THE EUROPEAN MODEL OF COMPETITION POLICY

Lia Kvaratskhelia

Associate Professor of GTU

Malkhaz Tsulaia

PhD student of GTU

ABSTRACT

The analysis of the laws of foreign countries on competition allows two forms of legal regulation of market relations - American and European. The American model is based on the principle of subordinating all (legal) antitrust regulation on market

relations. An example of this is the legal regulation of foreign investment in the United States, which illustrates the peculiarities of competition law in the United States, the most important of which is the degree of perfection of the antitrust regulation mechanism. The European model of competition law, above all, is aimed against the abuse of monopoly domination, supervision and control of monopolies; The norms of unfair competition in the European model are divided into separated law regulation areas. The current model is used in UK, France and several Europe countries, Australia, New Zealand and the Republic of South Africa. This article deals with the European model of competitive policy.

keywords: Competition, European Model of Competition, American Model of Competition.

კონკურენციის პოლიტიკის ევროპული მოდელი:

კონკურენციის პოლიტიკის რეალიზების ერთ-ერთ მოდელს წარმოადგენს ევროპული მოდელი. ზოგიერთი მკვლევარის აზრით კონკურენციის პოლიტიკის რეალიზების მოდელებს შორის შეიძლება ცალკე გამოიყოს ევროკავშირის მოდელი, თუმცა არსებობს მოსაზრებები, რომ ევროკავშირის მოდელი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ევროპული მოდელის ერთ-ერთი სახეცვლილება და ევროპული მოდელის შემადგენელი ნაწილი.

უშუალოდ განვიხილოთ კონკურენციის პოლიტიკის ევროპული მოდელი (დიდი ბრიტანეთის და ევროკავშირის მაგალითზე), მისი ძირითადი პარამეტრები, მახასიათებლები და აღსრულების მექანიზმები.

ევროკავშირის მაგალითი: ევროკავშირი ეს არის ევროპის სახელმწიფოთა გაერთიანება, რომლის უმთავრეს მიზანს წარმოადგენდა ომის შემდგომ ევროპაში მშვიდობისა და სტაბილურობის დაცვა და ეკონომიკური ინტეგრაციის მეშვეობით წვერი ქვეყნების ერთობლივი განვითარება. კავშირი დაარსებულ იქნა ევროპის ქვანახშირის მომპოვებელი და ფოლადის მწარმოებელი ქვეყნების (თავდაპირველად ამ გაერთიანებაში შედიოდა ექვსი ქვეყანა) მიერ 1951 წლის 18 აპრილს პარიზში ხელმოწერილი ხელშეკრულების საფუძველზე აღნიშნული ხელშეკრულება წარმოადგენს ამ გაერთიანების კონსტიტუციურ საფუძველს.

ევროპის ქვანახშირისა და ფოლადის გაერთიანების შესახებ ხელშეკრულების წარმატებამ წვერი სახელმწიფოებს უბიძგა, დაედოთ მსგავსი ხელშე-

¹ ფეტელავა ს. „კონკურენციის თეორია და ანტიმონოპოლიური რეგულირება საქართველოში“, გამომცემლობა „ლიო“ თბ. 2007, გვ. 45

კრულებები სხვა სფეროებშიც და მიღწეული შეთანხმების საფუძველზე 1957 წლის 25 მარტს რომში ხელი მოაწერეს ევროპული ატომური ენერგიის გაერთიანებისა და ევროპის ეკონომიკური გაერთიანების შესახებ ხელშეკრულებებს. ევროპის ეკონომიკური გაერთიანების შესახებ ხელშეკრულება, რომელიც ძირითადად „რომის ხელშეკრულების“ სახელწოდებითაა ცნობილი, ძალაში შევიდა 1958 წლის 1 იანვრიდან და მის საფუძველზე ბრიუსელში ჩამოყალიბდა თანამშრომლობის ორგანიზაციის კომისია. „რომის ხელშეკრულებით“ გათვალისწინებული იყო წევრი სახელმწიფოების უფრო მჭიდრო ეკონომიკური ინტეგრაცია, რომელიც თავდაპირველად დაწყებულ იქნა თავისუფალი სავაჭრო ზონით, რაც მოგვიანებით საბაჟო კავშირში გადაიზარდა, ხოლო 1993 წლის 1 იანვრიდან უკვე შეიქმნა ერთიანი ევროპული საერთო ბაზარი, საერთო წესებითა და კანონმდებლობით ეკონომიკური ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში, რამაც ფაქტიურად სულ სხვა სიბრტყეზე წამოსწია ამ ქვეყნებს შორის არსებული ეკონომიკური თანამშრომლობის ასპექტები.

კონკურენციის პოლიტიკა წარმოადგენს ევროკავშირის ეკონომიკური პოლიტიკის ძირითად შემადგენელ ნაწილს (მიმართულებას), რომელიც დაფუძნებულია ევროპის ეკონომიკური თანამეგობრობის საკანონმდებლო ბაზაზე (მუხლი 81 - 90) და ემსახურება ერთიან ბაზარზე თავისუფალი კონკურენციის დაცვას და კონკურენციის სტიმულირებას საერთო ეკონომიკურ ტერიტორიაზე. ამდენად, შესაძლებელია ითქვას, რომ კონკურენციის პოლიტიკა ეს არის არა მიზანი, არამედ ინსტრუმენტი ამ მიზნის მისაღწევად.

ევროკავშირის კონკურენციის პოლიტიკა დაფუძნებულია ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების (TFEU) მეშვიდე ნაწილის პირველი თავის დებულებებზე (101-109 მუხლები) და კონცენტრირებულია ისეთ ძირითად მიმართულებებზე, როგორიცაა:

- კარტელები და სხვა სახის ანტიკონკურენციული პრაქტიკა,
- დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენება,
- შერწყმების/კონცენტრაციების კონტროლი,
- ლიბერალიზება და სახელმწიფო დახმარებები.²

ანტიკონკურენციული შეთანხმებები: ხელშეკრულების 101-ე მუხლი (პირველი ნაწილი) კრძალავს ნებისმიერ შეთანხმებას (ფორმალურს თუ არაფორმალურს), ან შეთანხმებულ ქმედებას, ორ ან მეტ დამოუკიდებელ ერთეულს შორის, რომელმაც შესაძლოა გავლენა მოახდინოს წევრ ქვეყნებს შორის

რის ვაჭრობაზე და რომლის მიზანი, ან შედეგია კონკურენციის დაუშვებლობა, შეზღუდვა ან ალკვეთა. 101(1) განსაზღვრავს აკრძალულ შეთანხმებებს, როგორიცაა:

ა) შესყიდვის ან გაყიდვის ფასების ან სხვა სავაჭრო პირობების პირდაპირ ან არაპირდაპირ დადგენა (ფიქსირება);

ბ) წარმოების, ბაზრების, ტექნიკური განვითარების ან ინვესტიციების შეზღუდვა;

გ) ბაზრების განაწილება;

დ) იდენტიურ ტრანზაქციებზე განსხვავებული/დისკრიმინაციული პირობების გამოყენება გარკვეულ სავაჭრო პარტნიორებთან, რითაც ხდება მათი კონკურენციულად წამგებიან მდგომარეობაში ჩაყენება;

ე) გარიგების პირობად მხარისთვის ისეთი დამატებითი ვალდებულების დაკისრება, რომელიც არც საგნობრივად და არც კომერციული თვალსაზრისით დაკავშირებული არ არის გარიგების საგანთან.

101(2) ნაწილით ბათილია ამ მუხლით გათვალისწინებული ნებისმიერი აკრძალული შეთანხმება, თუ მასზე არ ვრცელდება კანონმდებლობით დადგენილი გამონაკლისები.

ამავე მუხლის მესამე ნაწილით, საზოგადოებრივი ინტერესების გათვალისწინებით, დაშვებულია გამონაკლისები იმ შეთანხმებების, გადაწყვეტილებების, შეთანხმებული ქმედებების მიმართ, რომლებიც ხელს უწყობს საქონლის წარმოების ან მიმოქცევის გაუმჯობესებას, ტექნიკურ-ეკონომიკურ პროგრესს და, ამასთანავე, უზრუნველყოფს მომხმარებლის კეთილდღეობის გაზრდას. გარდა ინდივიდუალური გამონაკლისებისა, შეთანხმება ავტომატურად კანონიერად ითვლება თუ იგი აკმაყოფილებს კომისიის ჯგუფური გამონაკლისების შესახებ რეგულაციის მოთხოვნებს³ და არ შეიცავს 102-ე მუხლის დარღვევის ნიშნებს.

კონკურენციის უმნიშვნელოდ შემზღუდველი ხელშეკრულებები: ევროკავშირის კონკურენციის სამართალი - ითვალისწინებს გამონაკლისებს უმნიშვნელო საბაზრო ძალაუფლების მქონე ეკონომიკური აგენტების მონაწილეობით განხორციელებულ შეთანხმებებზე. კერძოდ ე.წ. „De minimis“⁴ წესით 101(1) მუხლით გათვალისწინებული აკრძალვები არ ვრცელდება თუ:

ა) ჰორიზონტალური ხელშეკრულების მხარეთა ერთობლივი წილი შესაბამის ბაზარზე 10 პროცენტზე ნაკლებია;

ბ) ვერტიკალური შეთანხმების (შეთანხმება არაკონკურენტ ეკონომიკურ აგენტებს შორის) მხარეთა საბაზრო წილები 15 პროცენტზე ნაკლებია;

გ) თუ ხელშეკრულება მოიცავს როგორც ჰორიზონტალური, ისე ვერტიკალური ხელშეკრულების

2 ლაფაჩი ქ., კუტივაძე ნ., „კონკურენციის მარეგულირებელი ინსტიტუციური ჩარჩო საქართველოში“ მომზადებული ევროკავშირი-საქართველოს ბიზნესსაბჭოს მიერ, (<http://eugbc.net/wp-content/uploads/2015/04/Publication-on-Competition-Geo.pdf>) გვ. 8

3 Commission block exemption regulation, (EC) No 330/2010)

4 Commission Notice on Agreements of Minor Importance, 2001

მახასიათებლებს, ხელშეკრულების თითოეული მხარის საბაზრო წილი არ აღემატება 5 პროცენტს.

გამონაკლისები არ ვრცელდება კარტელურ გარიგებებზე, როგორიცაა ფასების ფიქსირება (მათ შორის გადასაყიდი ფასების შენარჩუნება) ან ბაზრების დაყოფა ტერიტორიული ნიშნით.

დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენების აკრძალვა: ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების 11:50 102-ე მუხლით აკრძალულია ერთი ან მეტი ეკონომიკური აგენტის მიერ დომინირებული მდგომარეობის ბოროტად გამოყენება საერთო ბაზარზე ან მის მნიშვნელოვან ნაწილზე, როგორც შეუსაბამო საერთო ბაზართან, თუ მას შეუძლია იმოქმედოს საერთო ბაზარზე და მნიშვნელოვნად შეზღუდოს ვაჭრობა წევრ სახელმწიფოთა შორის. ამავე მუხლის თანახმად, დომინირების ბოროტად გამოყენებად ითვლება:

ა) პირდაპირ ან არაპირდაპირ არასამართლიანი გასაყიდი ან შესაძენი ფასების ან ვაჭრობის სხვა რომელიმე არასამართლიანი პირობის დანესება;

ბ) მომხმარებლის საზიანოდ წარმოების, ბაზრების ან ტექნიკური განვითარების შეზღუდვა;

გ) სავაჭრო პარტნიორებთან არათანაბარი პირობების გამოყენება ერთგვაროვანი გარიგებების შემთხვევაში, რითაც მათ აყენებს არათანაბარ პირობებში კონკურენციის თვალსაზრისით;

დ) ხელშეკრულების წინაპირობად მეორე მხარისათვის ისეთი ვალდებულებების დაკისრება, რომელიც თავისი ბუნებით ან კომერციული დანიშნულებით არ უკავშირდება ხელშეკრულების საგანს.

დომინირებული მდგომარეობის განსაზღვრისას, გარდა საბაზრო წილისა ევროკომისია ითვალისწინებს ისეთ ფაქტორებს, როგორიცაა: კონკურენტების მდგომარეობა, ბაზარზე შესასვლელი და წარმოების გაფართოების ბარიერები, მასშტაბის ეფექტი, მყიდველის საბაზრო ძალაუფლება, სანედლეულო ბაზების ფაქტორების ხელმისაწვდომობა, ვერტიკალური ინტეგრაციის ხარისხი, საბაზრო მდგომარეობის სტაბილურობა, ბაზრის განვითარების დონე, მნიშვნელოვანი აქტივებისადმი წვდომა, ფირმისა და მისი კონკურენტების ფინანსური რესურსები და სხვა.

სახელმწიფო დახმარებები და ლიბერალიზაცია: ევროკავშირის კონკურენციის სამართალი შეიცავს სპეციალურ წესებს, რომელთა მიზანია თავიდან აიცილონ საერთო ბაზარზე კონკურენციის შეზღუდვა გამოწვეული ამა თუ იმ კომპანიისათვის სახელმწიფო დახმარებების მინიჭებით. ბაზრების ლიბერალიზაციის ხელშეწყობის მიზნით დადგენილია სპეციალური წესები: სახელმწიფო მონოპოლიებთან მიმართებაში ხელშეკრულებით - მუხლი 107(1) - აკრძალულია კომპანიისათვის სახელმწიფო რესურსის გადაცემა ან დახმარება ნებისმიერი ფორმით, რომელიც აფერხებს კონკურენციას. სახელმწიფო დახმარების კონცეფცია საკმაოდ ფართოა და მოიცავს ყველაფერს რამაც შესაძლოა მის

მიმღებს მოუტანოს კომერციული სარგებელი, მათ შორის: სამთავრობო სუბსიდია, საგადასახადო გამონაკლისები, სახელმწიფო ან სახელმწიფოს მიერ კონტროლირებადი საწარმოებიდან საქონლის ან მომსახურების მიწოდება უპირატესი პირობებით, გარანტიების მიცემა, ვალის ჩამოწერა და სხვა. საზოგადოებრივი ინტერესების გათვალისწინებით, განსაზღვრულია გამონაკლისებიც. ხელშეკრულებით - 107(2)-მუხლით ნებადართულია დახმარება ინდივიდუალური მომხმარებლისათვის სოციალური დახმარების სახით, თუ ეს არ გამოიწვევს შესაბამისი საქონლის წარმოშობის დისკრიმინაციას; დახმარება, რომლის მიზანია სტიქიური მოვლენებისა და ფორსმაჟორული გარემოებების შედეგების აღმოფხვრა და სხვა. გარდა ამისა 107(3) მუხლის თანახმად შესაძლოა თავსებადი იყოს კონკურენციის წესებთან დახმარება, რომელიც არ ზღუდავს კონკურენციას ან არ ქმნის მისი შეფერხების საშიშროებას, რომელიც გაიცემა გარკვეული განუვითარებელი რეგიონების ეკონომიკური აღორძინებისათვის; საერთო ევროული მნიშვნელობის /ინტერესის მქონე, პროექტების განსახორციელებლად; გარკვეული ეკონომიკური საქმიანობის ან სფეროს განვითარებისათვის; კულტურისა და კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნების ხელშეწყობისათვის; კომისიას გააჩნია ექსკლუზიური უფლებამოსილება დაადგინოს გაცემული სახელმწიფო დახმარების შესაბამისი პოლიტიკასთან თავსებადობა და განახორციელოს მონიტორინგი წევრი სახელმწიფოების მიერ განხორციელებულ პოლიტიკაზე სახელმწიფო დახმარებების სფეროში. შესაბამისად, წევრ სახელმწიფოებს მოეთხოვებათ უზრუნველყონ ევროკომისიის ინფორმირება დაგეგმილი სახელმწიფო დახმარებების ან უკვე დამტკიცებულ სქემებში მოსალოდნელი ცვლილებების შესახებ (ხელშეკრულების 108 (3) მუხლი).⁵

ევროპის კონკურენციის კანონის აღსრულება: ევროკავშირის კონკურენციის სამართლის (ცენტრალური აღმასრულებელი ორგანოა ევროკომისია მისი კონკურენციის გენერალური დირექტორატის სახით. ეროვნულ სააგენტოებს უფლება აქვთ გამოიყენონ, როგორც ევროკავშირის კონკურენციის სამართლის ნორმები, ასევე შიდა წესები დადგენილი შესაბამისი ქვეყნების კანონმდებლობით. გენერალური დირექტორატს ხელმძღვანელობს დირექტორი, რომელსაც ჰყავს სამი მოადგილე უფლებამოსილი შესაბამისად:

ა) შერწყმები და ანტიტრასტი; ბ) სახელმწიფო დახმარებები; გ) ოპერაციები;

მნიშვნელოვანი ეტაპი ევროკავშირის კონკურენციის წესების აღსრულებაში დაიწყო 2004 წლის 1 მაისიდან ახალი რეგულაცია 1/20039 ის ამოქმედება. 5 ლაფაჩი ქ., კუტივაძე ნ., „კონკურენციის მარეგულირებელი ინსტიტუციური ჩარჩო საქართველოში“ მომზადებული ევროკავშირი-საქართველოს ბიზნესსაბჭოს მიერ, (<http://eugbc.net/wp-content/uploads/2015/04/Publication-on-Competition-Geo.pdf>) გვ. 12

დებით. ევროკავშირის კონკურენციის სავარძლის აღსრულების სიტემის რეფორმის ორი ძირითადი შედეგია:

ა) 101(3) (ყოფილი 81(3)) მუხლის პირდაპირი აპლიკაცია, რაც გულისხმობს რომ შეთანხმებები ეკონომიკურ აგენტებს შორის აღარ ექვემდებარება წინასწარი შეტყობინების რეჟიმს და შეთანხმების მონაწილე თავად განსაზღვრავს ექცევა თუ არა მისი ქმედება 101/3 მუხლით გათვალისწინებულ გამონაკლისებში;

ბ) „ევროკავშირის ფუნქციონირების შესახებ“ ხელშეკრულების 101 და 102-ე მუხლების დეცენტრალიზებული აღსრულება და წევრი ქვეყნების კონკურენციის სააგენტოების უფლებამოსილებების გაფართოება.

სანქციები - ევროკომისიას და კონკურენციის ეროვნულ სააგენტოებს შეუძლიათ გამოიძიონ საქმე და დააკისრონ ჯარიმა კანონდარღვევისათვის. ჯარიმის ოდენობა განსაზღვრულია კომპანიის წლიური ბრუნვის 10% -მდე თუ საკითხი ევროკომისიის ქვემდებარება. ეს წესები გამოიყენება იმ შემთხვევაშიც თუ ქმედება ან შეთანხმება განხორციელდა ევროპის ეკონომიკური არეალის გარეთ, მაგრამ გავლენას ახდენს ევრობაზარზე. ევროკომისია იყენებს აგრეთვე პერიოდულ ჯარიმებს, რაც განისაზღვრება კომისიის გადაწყვეტილების შუსრულობლობის ყოველი ვადაგადაცილებულ დღეზე დღიური ბრუნვის 5 %-მდე ოდენობით.⁶

იუსტიციის სამინისტროსთან არსებული ანტიტრესტული კანონმდებლობის შემსწავლელი კომისიის ყოფილი წევრი ჯ. ვან-საისი მონოგრაფიაში „აშშ-ს ფედერალური ანტიტრესტული კანონმდებლობა“. ის წერდა „ჩვენი მამები - კანონმდებლები ეთანხმებოდნენ არისტოტელეს იმაში, რომ „უკეთესია, საკუთრებაიყოს კერძო, რადგანაც ასეთ შემთხვევაში „თითოეული ადამიანი იმუშავებს ისე, რომ გააუმჯობესოს თავისი კერძო საკუთრება“ და ამით გაზარდოს ერთობლივი ინდუსტრიული სიმდიდრე ამასთან, ისინი იზიარებდნენ ადამ სმითის მოსაზრებას წარმოებაში „უზლავი ხელის“ ფაქტორთან დაკავშირებით ისინი იყვნენ დარწმუნებული, რომ სახელმწიფოს რესურსების განაწილება არ შეიძლება იყოს დამოკიდებული ბიზნესის მაგნატების, ან სახელმწიფო დაგეგმვის ორგანოების პირად შეხედულებებზე“. მიაჩნდათ, რომ კონკურირებადი ძალების ურთიერთქმედება ყველაზე ეფექტიანად წინ წაწევს ჩვენ მატერიალურ პროგრესს“⁷

1. გველესიანი რ., გოგორიშვილი ი. - ეკონომიკური პოლიტიკა. წიგნი I, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბ. 2008 გოგიაშვილი შ. „საქართველოს კონკურენციის ეკონომიკური პოლიტიკის განვითარების ქრონოლოგია“, ჟურნ. „ეკონომისტი“, #2 2013

2. კლუმპი რ. „ეკონომიკური პოლიტიკა მიზნები, ინსტრუმენტები და ინსტიტუციები“ თბ. 2013

ლაფაჩი ქ., კუტივაძე ნ., „კონკურენციის მარეგულირებელი ინსტიტუციური ჩარჩო საქართველოში“ მომზადებული ევროკავშირი-საქართველოს ბიზნესაბჭოს მიერ, (<http://eugbc.net/wp-content/uploads/2015/04/Publication-on-Competition-Geo.pdf>)

3. პაპავა ვ. „საქართველოს ეკონომიკა რეფორმები და ფსევდორეფორმები“, გამომცემლობა „ინტელექტი, თბ. 2015

4. სმიტი ა. „გამოკვლევა ხალხთა სიმდიდრის ბუნებისა და მიზეზების შესახებ“, თბ. 1928

5. ფეტელავა ს. „კონკურენციის თეორია და ანტიმონოპოლიური რეგულირება საქართველოში“, გამომცემლობა „ლიო“ თბ. 2007

6. კონკურენციის სააგენტოს კვლევა „საავტომობილო სანავის (ბენზინი, დიზელი) სასაქონლო ბაზრის შესახებ“ 2015, 14 ივლისი

7. „კონკურენციის შესახებ“ საქართველოს კანონი, თბ. 2014

8. Васильева Н., Горячева Ю., Доронина Н. и др., Конкурентное право Российской Федерацм, 1999

9. Ван-Сайс Дж.Дж., - Федеральное Антимонопольное Законодательство США, Третье пересмотренное издание, с англ. Пер. Бакуркина Т.Н., No Перевода Т-23100, Всесоюзный центр переводов, М., Дата перевода 30.10.90

10. Гелхорн Э., Ковасик В. - Антитрестовское законодательство и экономика (Перевод на русский язык), Вашингтон, 1995

11. William E. Kovacic, „Competition Policy in the European Union and the United States: Convergence or Divergence?“, Bates White Fifth Annual Antitrust Conference, Washington, D.C. June 2, 2008

6 Guidelines on the methods of setting fines. OLC 010,01.09.2006, p. 37

7 Ван-Сайс Дж.Дж., - Федеральное Антимонопольное Законодательство США, Третье пересмотренное издание, с англ. Пер. Бакуркина Т.Н., No Перевода Т-23100, Всесоюзный центр переводов, М., Дата перевода 30.10.90 с.23